

UDK: 655.55:311.213.6. 368.021.1: 368.021.61: 368.029:368.024. 4 : 502.58: 339.13.027:
368.025.6: 368.024.5 : (4-672EEZ)(497.11)

Prof. emeritus dr Boris Marović

PRIKAZ KNJIGE

UPRAVLJANJE RIZICIMA U OSIGURANJU I REOSIGURANJU

Autor: prof. dr Vladimir Njegomir
Izdavač: Tectus d. o. o, Zagreb, 2018.
Obim: 551 str.

Autor knjige prof. dr Vladimir Njegomir uz velik napor i trud uspeo je da u celosti ukaže na problematiku upravljanja rizicima u osiguranju i reosiguranju. Knjiga je nastala kao rezultat nastojanja da se integralno obuhvate sve novine u pogledu ispoljavanja rizika njihovim upravljanjem, osiguranja i reosiguranja, ali i da se omogući odgovor na buduće izazove.

Ova monografija predstavlja rezultat dugogodišnjih istraživanja autora u predmetnoj oblasti i zasniva se na dosadašnjim istraživanjima, projektima, objavljenim člancima i knjigama profesora dr Vladimira Njegomira.

Prof. Njegomir je jedan od najplodnijih mlađih naučnika iz oblasti osiguranja, upravljanja rizikom i reosiguranja. Ima dva doktorata, jedan iz strukturnih finansija u oblasti osiguranja i reosiguranja, a drugi u oblasti analize međuzavisnosti osiguranja i preduzetništva. Nagrađen je kao najbolji student u generaciji 2001. godine. Bio je angažovan u dve kompanije za proizvodnju finansijskog softvera sa sedištem u Londonu, radio kao savetnik u sektoru za strateško planiranje, korporativno upravljanje i analizu poslovanja „Dunav osiguranja“. Zaposlen je kao vanredni profesor na Fakultetu za pravne i poslovne studije, gde obavlja funkciju prodekana za naučnoistraživački rad. Objavio je 14 autorskih i koautorskih knjiga i preko 150 radova, od čega više od 20 u vrhunskim časopisima M20 kategorije. Za naučnoistraživački rad nagrađen je od Narodne banke Srbije 2011. godine. Glavni je i odgovorni urednik naučnog časopisa *Civitas*, **član** je uredništva *Sveta osiguranja*, Naučnog društva agrarnih ekonomista Balkana i Međunarodnog društva osiguranja.

Positivnu ocenu monografija prof. Njgomira dobila je od tri recenzenta, doajena u oblasti osiguranja: prof. emeritusa dr Borisa Marovića, prof. dr Zdravka Petrovića i akademika prof. dr. phil. habil. Volkanga Rorbaha. Recenzenti su istakli da je problematika monografije izložena logički, jednostavnim, ali stručnim jezikom, na sistematizovan, pregledan i informativan način. Njena sveobuhvatnost omogućava spoznaju o generalnim i specifičnim orijentirima za uspešno upravljanje rizicima. Knjiga se naročito ističe prikazivanjem svih relevantnih koncepata, kao i brojnim praktični, primerima. Recenzenti preporučuju knjigu profesionalcima u osiguranju, klijentima osiguravajućih društava, studentima, kao i svima koji su zainteresovani za ovu kompleksnu problematiku.

Autor je sadržinu monografije obradio korišćenjem ogromnog opusa literature od preko 306 izvora, 33 grafikona, 56 slika i 12 tabelarnih prikaza. Knjiga predstavlja skladno komponovano delo čiju strukturu, pored predgovora na srpskom i engleskom jeziku, napomena, literature, rečnika stručnih pojmova, registra pojmova i podataka o autoru, čini 17 logički zaokruženih celina, pisanih s uobičajenim proredom i fontom na petsto pedeset jednoj stranici.

Prvo poglavlje autor posvećuje konceptu rizika. Analitički je obrađena priroda rizika, u okviru koje se razmatra problematika osećanja povezana s rizikom, njegova određenja i determinante. Potom se razmatraju odnosi između rizika i neizvesnosti, opasnosti i hazarda. Naročita pažnja posvećena je različitim vrstama rizika: finansijskim, nefinansijskim, dinamičkim, statičkim, fundamentalnim, posebnim, **čistim, špekulativnim** i rizicima preduzeća. Posebno se razmatra i analizira veza rizika i ekonomskog razvoja.

U drugom poglavlju analiziraju se različiti aspekti osigurljivog rizika. Najpre se razmatraju karakteristike idealnog rizika u osiguranju, i to da rizik mora biti moguć, mora postojati velik broj rizika, rizici treba da budu homogeni, međusobno nezavisni i, idealno, ne smeju biti katastrofalni. Nastanak **štete mora biti neizvestan, nenameravan, ekonomske posledice odredljive**, verovatnoća ostvarenja štete takođe. Mora postojati mala verovatnoća štete a rizik biti u skladu s javnim interesom. Potom se razmatraju vrste osigurljivih rizika – lični, imovinski, rizici odgovornosti i rizici koji su u vezi s greškama drugih.

U trećem poglavlju autor se bavi određenjem osnovnih koncepata, veza i odnosa upravljanja rizicima. On daje određenje upravljanja rizikom i objašnjava potrebu za time. Autor takođe stavlja upravljanje rizikom u strateški kontekst, to jest naglašava značaj posvećenosti upravljanju rizikom kao strateškim opredeljenjem i kao ključnim opredeljenjem korporativnog upravljanja. Detaljno je elaborirano pitanje funkcionisanja i značaja upravljanja rizicima u uslovima nove regulative solventnosti u Evropskoj uniji – Solventnost II. Fokus pažnje je na inovativnim rešenjima u domenu upravljanja rizicima. Autor ukazuje na to da je integralno upravljanje rizicima, koje podrazumeva istovremeno upravljanje svim rizicima, imperativ savremenog poslov-

nog ambijenta. Konačno, autor ukazuje na nove pozicije i značaj direktora i komiteta za upravljanje rizicima.

Četvrto poglavlje u potpunosti je posvećeno razmatranju opšteg pristupa upravljanju rizicima. Prvo se daje određenje, analiziraju značaj i ograničenja upravljanja rizicima. Detaljno se analizira tematika tereta rizika i neophodnosti upravljanja njima, i to posebno za pojedince, organizacije i čitavo društvo. Time se obrazlaže osnova potrebe upravljanja rizicima i primene osiguranja. Potom se razmatra tolerancija na rizik, faktori koji je određuju i njen značaj, a potom se detaljno razmatra proces upravljanja rizicima. Prvo se određuje problematika postavljanja ciljeva za upravljanje rizikom, zatim identifikacija rizika, obrađuje se pitanje njegove procene, a potom i postupanja s rizicima. U okviru toga autor se bavi kontrolom i finansiranjem rizika, odnosno primenom izbegavanja, prevencije, redukcije, transfera u osiguranje i drugih transfera rizika. Potom se obrađuje tematika sprovođenja u delo procesa upravljanja rizicima i pitanje kontinuiranog monitoringa čitavog tog procesa. Detaljno se obrađuju inovacije u toj oblasti, tačnije primena integralnog upravljanja rizikom, kao i primena informacionih tehnologija za podršku menadžmenta rizikom.

U petom poglavlju povezuje se tematika rizika i osiguranja. Dat je pojam osiguranja iz različitih perspektiva, odnosno ekonomskog, tehničkog i pravnog ugla, detaljno je prikazan nastanak i istorijski razvoj osiguranja u svetu i regionu bivše Jugoslavije. Potom se razmatraju osnovne karakteristike osiguranja, i to transfer rizika, slučajnost šteta i obeštećenje. Pažnja je posvećena ekonomskom značaju osiguranja, pre svega funkcijama zaštite imovine, unapređenju kredita, razmeni i trgovini, prikupljanju novčanih sredstava, efikasnoj alokaciji kapitala i socijalne funkcije, kao i ekonomskom trošku sprovođenja osiguranja, pri čemu se razmatraju negativna selekcija rizika, moralni hazard i prevare u osiguranju. Detaljno su elaborirana ekonomska načela osiguranja: solventnost, likvidnost, profitabilnost i ekonomičnost.

Šesto poglavlje posvećeno je problematici upravljanja rizikom u osiguravajućim društvima. U tom poglavlju ukazuje se na istovremeno upravljanje rizikom i kapitalom kod osiguravajućih društava kao osnove obezbeđenja solventnosti, a time i dugoročne održivosti i rasta. Potom se razmatra teorija verovatnoće i zakon velikih brojeva, kao i inovativni pristupi kvantitativnom određenju rizika u osiguranju, odnosno ulozi modeliranja u upravljanju rizikom u osiguranju. Naročito se razmatra modeliranje rizika prirodnih katastrofa i modeliranje katastrofa izazvanih ljudskim faktorom. Relevantna pažnja usmerava se na problem odstupanja u realnosti od izračunatih srednjih vrednosti i upravljanje korelacijama rizika u portfeljima rizika osiguravača putem rezervi osiguranja i transfera rizika osiguravajućih društava.

U sedmom poglavlju prikazani su elementi osiguranja: predmet osiguranja, osigurana opasnost, premija osiguranja, osigurani slučaj i naknada iz osiguranja. U okviru razmatranja premije osiguranja razmatra se i značaj bonusa i malusa, kao i

franšize, dok se u delu naknade iz osiguranja razmatra problematika sume osiguranja i osigurane sume.

U *osmom poglavlju* autor ukazuje na pojam, značaj, odnose i specifičnosti tržišta osiguranja. Razmatra se problematika postojanja i funkcionisanja delatnosti osiguranja u tržišnoj ekonomiji. Determinante tržišta osiguranja, i to determinante tražnje i determinante ponude, detaljno su objašnjene, pri čemu je naročito značajno navođenje cenovne i dohodovne elastičnosti tražnje i značaja kapitala za ponudu osiguranja. Zatim je obrađena tematika svih subjekata tržišta osiguranja: osiguravača, udruženja „Lloyds“, osiguranika, ugovarača osiguranja, korisnika osiguranja, nosilaca stvarnih prava na osiguranoj stvari, pribavilaca osigurane stvari, trećih oštećenih lica, posrednika i zastupnika u osiguranju, agencije za poslove pružanja drugih usluga u osiguranju i pulova za saosiguranje i reosiguranje.

Deveto poglavlje obuhvata različite aspekte poslovanja osiguravajućih društava. Analizirani su svi poslovi osiguravajućih društava počev od aktuarstva, preko preuzimanja rizika, marketinga u osiguranju, do upravljanja odštetnim zahtevima i uloge osiguravajućih društava kao institucionalnih investitora.

Deseto poglavlje posvećeno je regulaciji osiguranja i ugovoru o osiguranju rizika. Razmatraju se oblasti regulacije, zakon o osiguranju kao najvažniji izvor prava osiguranja, konvencije i direktive Evropske unije, a posebna pažnja data je prikazu nove direktive Evropske unije Solventnost II. Potom se pažnja usmerava na ugovor o osiguranju, tačnije zaključenje ugovora o osiguranju, uslovima i pravilima osiguranja i sudskoj praksi.

U *jedanaestom poglavlju* razmatrana je problematika i analizirane su specifičnosti imovinskih rizika. U ovom poglavlju obrađuju se vrste imovinskih rizika i ključne karakteristike osiguranja imovinskih rizika, kao što je zahtev za postojanje interesa za osiguranje, postojanje svrhe osiguranja imovinskih rizika, zahtev za sprečavanje nastanka osiguranog slučaja i spasavanje stvari koja je predmet osiguranja, te pokrivenost štete osiguranjem, prepuštanje oštećene osigurane stvari i propast stvari usled događaja koji nije naveden u polisi. Pažnja autora je i na nadosiguranju, podosiguranju, višestrukum osiguranju, prelasku ugovora o osiguranju i isplati naknade iz osiguranja drugom licu i prelasku osiguranih prava prema odgovornom licu na osiguravača.

Dvanaesto poglavlje obrađuje rizike od odgovornosti. U ovom poglavlju razmatraju se pojam odgovornosti u osiguranju, predmet osiguranja, osigurane opasnosti, premija osiguranja rizika od odgovornosti, suma osiguranja i karakteristike ugovora u osiguranju od odgovornosti, kao i naknada iz osiguranja od odgovornosti.

U *trinaestom poglavlju* obrađuju se rizici životnih osiguranja. Posebno su razmatrani osiguranje rizika smrtnosti ili doživljenja, odnosno osiguranje života, dopunsko osiguranje od nezgode uz osiguranje života, rentno osiguranje, osiguranje povezano s ulaganjima u investicione fondove i tematika životnih osiguranja sa aspekta ugovarača osiguranja.

U *četnaestom poglavlju* obrađuje se tematika katastrofalnih rizika i njihovog uticaja na delatnost osiguranja. Posebno se razmatra određenje katastrofalnih šteta, determinante rizika njihovog ostvarenja, uticaj ostvarenja katastrofalnih šteta, tendencije i uzroci njihovog nastajanja, uključujući klimatske promene, terorizam, rizik od zemljotresa. Razmatraju se i implikacije katastrofalnih šteta na osigurljivost rizika osiguranja. Autor ukazuje na potrebu saradnje javnog i privatnog sektora na tržištu osiguranja u uslovima sve češćeg i sve razornijeg ispoljavanja katastrofalnih šteta i njihovog uticaja na ograničavanje osigurljivosti rizika.

U *petnaestom poglavlju* razmatra se uloga saosiguranja u upravljanju rizicima osiguranja. U ovom poglavlju određuje se pojam i značaj saosiguranja, vrste poslova saosiguranja, karakteristike ugovora o saosiguranju. Definišu se i prednosti i nedostaci transfera rizika od osiguranja u saosiguranje.

Šesnaesto poglavlje posvećeno je analizi uloge reosiguranja u upravljanju rizicima osiguranja u osiguravajućim društvima. U ovom poglavlju daje se određenje pojma reosiguranja, pregled istorijskog razvoja, obrađuju se pojedinačne karakteristike kao što su međunarodni karakter delatnosti reosiguranja, specijalizacija pojedinih reosiguravača, univerzalni karakter ugovora o reosiguranju, masovnost rizika, obaveznost nasuprot dobrovoljnosti i dugoročnost poslovnih odnosa. Potom se analiziraju sličnosti i razlike reosiguranja i drugih oblika transfera rizika osiguravajućih društava, i to saosiguranja, pulova osiguranja ili saosiguranja i instrumenata tržišta kapitala. Jasno se određuje značaj osiguranja za osiguravajuća društva i za makroekonomiju. Razmatraju se osnovni pojmovi u reosiguranju kao što su portfelj rizika, samopridržaj i maksimalno moguća i verovatna maksimalna šteta. Detaljno se obrađuju principi reosiguranja, a posebna pažnja pridaje se dokumentima: slipu, potvrdi o pokriću, sertifikatu o reosiguranju i borderou. Potom se detaljno analiziraju vrste ugovora sa stanovišta masovnosti, odnosno fakultativni i okvirni ugovori o reosiguranju, a potom vrste ugovora sa stanovišta preuzetih obaveza reosiguravača, odnosno proporcionalni ugovori o reosiguranju, koji obuhvataju kvotno i ekscedentno reosiguranje, i neproporcionalni reosiguravajući ugovori, koji obuhvataju reosiguranje viška štete po riziku, zatim reosiguranje viška štete po događaju, reosiguranje za slučaj katastrofalnih šteta i naposljetku reosiguranje viška gubitka. Konačno, pažnja je posvećena i ograničenjima transfera rizika u reosiguranje.

U *sedamnaestom poglavlju* na sasvim jedinstven način obrađuje se problematika alternativnih transfera rizika u osiguranju. Ove alternative odnose se prvenstveno na dopunu tradicionalnom transferu rizika u osiguranju u reosiguranje, a nastaju u uslovima ograničenosti kapaciteta za prihvatanje rizika na tržištu reosiguranja i retrocesija. Ukazano je na pojam, značaj, dosadašnji razvoj, prednosti i nedostatke u primeni pojedinih oblika alternativnog transfera rizika. Posebno su obrađeni reosiguranje ograničenog rizika, instrumenti uslovnog kapitala, derivati osiguranja i reosiguravajuće prikolice (*reinsurance sidecars*), a najveća pažnja posvećena je sekjuritizaciji rizika,

pogotovo rizika katastrofalnog karaktera iz grupe neživotnih osiguranja. Konačno, obrađena su pitanja dosadašnjih prednosti i ograničenja razvoja, kao i mogućnosti budućeg razvoja ovih oblika transfera rizika u osiguranju, komplementarnih tradicionalnom reosiguranju.

Svojim obuhvatom i specifičnom tematikom, knjiga je prvenstveno namenjena usko stručnoj čitalačkoj publici. Ona je korisna pre svega profesionalcima, korporativnim klijentima osiguravača, preduzetnicima, menadžmentu osiguravajućih društava, posebno na strateškom nivou, posrednicima i zastupnicima u osiguranju. Takođe, može biti korisna referentna literatura za studente ekonomskih i pravnih usmerenja, kao i svima onima što žele da spoznaju složenu problematiku upravljanja rizicima, osiguranja i reosiguranja.